

BOODSCHAP VAN DE HEILIGE VADER FRANCISCUS ZESDE WERELDDAG VAN DE ARMEN

*33ste zondag door het jaar
13 november 2022*

Jezus is om uwentwil arm geworden (vgl. 2 Kor. 8,9)

1. “Jezus is om uwentwil arm geworden” (vgl. 2 Kor. 8,9). Met deze woorden richt de apostel Paulus zich tot de eerste christenen van Korinthe om hun inspanningen aan te moedigen tot solidaire inzet voor behoeftige broeders en zusters. De *Zesde Werelddag van de Armen* vormt ook dit jaar weer een gezonde uitdaging om na te denken over onze levensstijl en de vele vormen van armoede van deze tijd.

Enkele maanden geleden kwam de wereld uit de storm van de pandemie en toonde daarbij tekenen van economisch herstel wat voor miljoenen, door het verlies van werk, verarmde mensen weer soelaas zou kunnen bieden. Er kwam zicht op een stukje heldere hemel, dat zonder het verdriet om het verlies van eigen dierbaren te vergeten, de belofte inhield van de terugkeer naar direct intermenselijk contact waarbij men elkaar weer kon ontmoeten zonder verdere verboden of beperkingen. En ziedaar, er verscheen een nieuwe ramp aan de horizon, die de wereld een ander scenario zou opleggen.

De oorlog in Oekraïne heeft zich gevoegd bij de regionale oorlogen die in deze tijd dood en verderf zaaien. Maar de context is complexer door de directe tussenkomst van een “supermacht” die haar wil tegen het beginsel van de zelfbeschikking van de volken in, wil opdringen. Tragische beelden herhalen zich en opnieuw overschreeuwen eisen van enkele potentaten de stem van de mensheid die om vrede smeekt.

2. Hoeveel armoede brengt de waanzin van de oorlog voort! Waar men ook kijkt: het geweld treft weerloze en zwakke mensen. De deportatie van duizenden mensen, vooral jongens en meisjes, berooft hen van hun wortels en dringt hen een andere identiteit op. De woorden van de psalmist over de verwoesting van Jeruzalem en de ballingschap van joodse jongeren worden weer actueel: “Wij zaten aan Babylons stromen en weenden,/ dachten aan Sion terug;/ En aan de wilgen om ons heen/hingen wij onze harpen.-/ Daar wensten zij die ons hadden ontvoerd,/ onze gezangen te horen;/ Vrolijkheid eisten onze verdrukkers:/ ... Zouden wij dan van de Heer kunnen zingen/ hier in dit vreemde land? (Ps. 137, 1-4).

Het zijn miljoenen vrouwen, kinderen en oude mensen die gedwongen worden het gevaar van de bommen te trotseren, om veiligheid te vinden in de aangrenzende landen. Hoevelen blijven achter in de oorlogsgebieden en leven elke dag met angst

en gebrek aan voedsel, water, medische zorg en vooral genegenheid. In deze zware omstandigheden verduistert het verstand en zeer veel mensen worden toegevoegd aan het al hoge aantal behoeftigen. Hoe kan men een antwoord geven dat troost en vrede brengt aan zoveel mensen die ten prooi zijn aan onzekerheid en ongewisheid?

3. In deze zo conflictvolle context vindt de *Zesde Werelddag van de Armen* plaats met de uitnodiging – die door de apostel Paulus wordt herhaald - de blik op Jezus gericht te houden, die “om uwentwil arm is geworden, terwijl Hij rijk was, opdat gij rijk zoudt worden door zijn armoede” (2 Kor. 8, 9). Bij zijn bezoek aan Jeruzalem had Paulus een ontmoeting met Petrus, Jacobus en Johannes, die hem hadden gevraagd de armen niet te vergeten. De gemeenschap van Jeruzalem bevond zich namelijk in ernstige moeilijkheden door de hongersnood die het land had getroffen. En de apostel had er onmiddellijk zorg voor gedragen om voor die armen een grote collecte te organiseren. De christenen van Korinthe toonden veel begrip en waren bereid te helpen. Op verzoek van Paulus brachten zij iedere eerste dag van de week bijeen wat zij hadden kunnen sparen, en allen waren zeer gul.

Alsof de tijd sindsdien nooit voorbijgegaan is, maken ook wij iedere zondag gedurende de viering van de heilige eucharistie, hetzelfde gebaar door onze gaven bijeen te brengen, opdat de gemeenschap kan voorzien in de noden van de armsten. Het is iets dat de christenen altijd met vreugde en gevoel voor verantwoordelijkheid hebben gedaan, opdat het geen enkele broeder en zuster aan het noodzakelijke ontbreekt. Wij vinden een bevestiging daarvan bij de heilige Justinus, die in de tweede eeuw het volgende schreef, toen hij keizer Antoninus Pius de zondagsviering van de christenen beschreef: “Op zondag komt men allen samen, de bewoners van de steden of het platteland, en worden de Handelingen van de apostelen of de geschriften van de profeten gelezen, zolang al de tijd het toestaat. [...] Dan wordt gedeeld en aan ieder wordt de communie uitgedeeld en via de diakens wordt het naar de afwezigen gebracht. De rijken geven wat zij zelf willen en datgene wat wordt bijeengebracht, wordt bij de priester in bewaring gegeven. Deze helpt de wezen, de weduwen en wie behoeftig is door ziekte of om een andere reden, de gevangenen, de vreemdelingen die bij ons zijn: kortom, men zorgt voor ieder die behoeftig is” (*Eerste Apologie*, LXVII, 1-6).

4. Na het aanvankelijke enthousiasme van de gemeente van Korinthe begon hun inzet minder te worden en het door de apostel voorgestelde initiatief verloor aan élan. En dit is de reden die Paulus ertoe beweegt hartstochtelijk te schrijven, wanneer hij de collecte opnieuw onder de aandacht brengt: “Het vorig jaar zijn jullie al begonnen met het plan en de uitvoering ervan. Voltooit nu uw werk en laat het resultaat beantwoorden aan uw edelmoedigheid, naar de middelen waarover jullie beschikken” (2 Kor. 8, 10-11).

Ik noem graag de bereidheid die de laatste jaren hele bevolkingen ertoe heeft gebracht de deuren open te zetten om miljoenen vluchtelingen van de oorlogen in het Midden-Oosten, in Afrika en nu in Oekraïne op te nemen. Gezinnen hebben hun huizen wijd opengezet om ruimte te maken voor andere gezinnen en gemeenschappen hebben edelmoedig zeer veel vrouwen en kinderen opgenomen opdat zij waardig kunnen leven. Hoe langer conflicten zich voortslepen, des te ernstiger worden de gevolgen. De volken die verwelkomen, hebben steeds meer moeite om de hulp voort te zetten; gezinnen en gemeenschappen beginnen de last

te voelen van een situatie die boven hun draagkracht uitstijgt. Dit is het moment om niet op te geven en opnieuw de aanvankelijke motivatie te hernieuwen. Wat wij begonnen zijn, moet met dezelfde verantwoordelijkheid ten einde worden gebracht.

5. Solidariteit is in feite juist dit: het weinige dat wij hebben, delen met hen die niets hebben, opdat niemand lijdt. Hoe meer het gevoel voor gemeenschap en broederschap als levensstijl groeit, des te meer ontwikkelt zich de solidariteit. Men moet overigens bedenken dat er landen zijn waar in de afgelopen decennia vele families een groei in welvaart en zekerheid hebben meegemaakt. Het betreft het positieve resultaat van particuliere initiatieven en wetten die de economische groei hebben bevorderd samen met concrete initiatieven om gezinnen te steunen en maatschappelijke verantwoordelijkheid aan te moedigen. De vruchten van zekerheid en stabiliteit kunnen nu worden gedeeld met hen die gedwongen zijn hun huis en land achter te laten, op zoek naar veiligheid. Laten wij als burgers waarden als vrijheid, verantwoordelijkheid, broederschap en solidariteit levend houden. En laten wij als christenen altijd de liefde, het geloof en de hoop het fundament van ons leven en ons handelen laten zijn.

6. Het is interessant om te zien dat de Apostel de christenen niet wil verplichten tot werken van naastenliefde. Hij schrijft immers: "Ik zeg dit niet bij wijze van bevel" (2 Kor. 8, 8); hij wil veeleer "de oprechtheid op de proef stellen" van hun liefde in de aandacht en de zorg voor de armen (vgl. *ibid.*). Aan het verzoek van Paulus ligt zeker de noodzaak van concrete hulp ten grondslag, maar zijn bedoeling gaat verder. Hij nodigt ertoe uit de collecte te houden als een teken van liefde, zoals door Jezus getoond. Kortom, edelmoedigheid ten opzichte van de armen vindt haar sterkste motivatie in de keuze van de Zoon van God die zelf arm heeft willen worden.

De Apostel is immers niet bang te benadrukken dat deze keuze van Christus, deze "ontlediging" van Hem, een "liefdedaad" is; "een liefdedaad van onze Heer Jezus Christus" (2 Kor. 8, 9), en alleen door deze liefde te ontvangen kunnen wij ons geloof concreet en consequent tot uitdrukking brengen. Het onderricht van heel het Nieuwe Testament is consistent over dit thema, dat ook zijn bevestiging vindt in de woorden van de apostel Jacobus: "Weest uitvoerders van het woord, en niet alleen toehoorders; dan zoudt gij uzelf bedriegen. Wie het woord hoort maar niet volbrengt, lijkt op iemand die het gelaat waarmee hij geboren is, in een spiegel beschouwt. Nauwelijks heeft hij zich bekeken, of hij gaat heen en is vergeten hoe hij eruit zag. Maar wie zich verdiept in de volmaakte wet, de wet van de vrijheid, en daarbij blijft, niet als een vergeetachtig toehoorder, maar als een uitvoerder metterdaad, die zal zalig zijn door zijn doen" (Jac. 1, 22-25).

7. Ten overstaan van de armen gaat het niet om woorden, maar stroopt men de mouwen op en brengt men het geloof in praktijk door middel van een directe betrokkenheid, die niet aan anderen uitbesteed kan worden. Soms kan er verslapping binnen sluipen, die leidt tot een inconsequent gedrag zoals onverschilligheid ten opzichte van de armen. Bovendien gebeurt het dat sommige christenen, door buitensporige gehechtheid aan geld, verstrikt blijven in een slecht gebruik van hun goederen en welvaart. Het zijn omstandigheden die een zwak geloof en een futloze en bijziende hoop laten zien.

Wij weten dat het probleem niet het geld op zich is, omdat geld deel uitmaakt van het dagelijks leven van de mensen en de maatschappelijke verhoudingen. Waar wij veeleer over moeten nadenken, is de waarde die geld voor ons heeft: het mag niet iets absoluuts worden, als was het het belangrijkste doel. Een dergelijke gehechtheid verhindert realistisch naar het leven van alledag te kijken en verduistert de blik, doordat het verhindert de noden van de ander te zien. Er kan een christen en een gemeenschap niets schadelijkers overkomen dan verblind te zijn door de afgod van de rijkdom, die uiteindelijk vastketent aan een vluchtige en een tot mislukking gedoemde levensvisie.

Ten opzichte van de armen moet men geen overvloedmentaliteit hebben, zoals vaak gebeurt. Veeleer is het noodzakelijk zich ervoor in te zetten dat het niemand aan iets ontbreekt. Activisme redt niet, maar een oprechte en edelmoedige aandacht die het mogelijk maakt een arme te benaderen als een broeder of zuster met een uitgestoken hand, opdat ik wakker word geschud uit de lethargie waarin ik vervallen ben. Daarom “zou niemand moeten zeggen dat hij zich verre houdt van de armen, omdat zijn levenskeuzes met zich meebrengen dat hij meer zorg besteedt aan andere verplichtingen. Dit is een veel voorkomend excuus in de kringen van academici, ondernemers of mensen met een beroep. En zelfs binnen de Kerk. [...] Niemand mag zich ontslagen voelen van de zorg voor de armen en de maatschappelijke gerechtigheid” (apost. Exhort. *Evangelii gaudium*, 201). Het is dringend noodzakelijk nieuwe wegen te vinden die verder gaan dan ideeën voor sociaal beleid “die worden opgevat als een beleid *gericht op de armen*, maar nooit *met de armen*, nooit *van de armen*, laat staan in een project dat de volken verenigt” (encycl. *Fratelli tutti*, 169). Men moet er daarentegen naar streven de houding van de Apostel aan te nemen die aan de Korinthiërs kon schrijven: “Het is niet de bedoeling dat jij door anderen te ondersteunen uzelf in verlegenheid brengt. Er moet een zeker evenwicht tot stand komen” (2 Kor. 8, 13).

8. Er is een paradox die vandaag net als in het verleden moeilijk te accepteren is, omdat die botst met de menselijke logica: er is een armoede die rijk maakt. Door te herinneren aan de “liefdedaad” van Jezus Christus wil Paulus bevestigen wat hijzelf heeft gepredikt, dat wil zeggen dat de ware rijkdom niet bestaat in het ophopen van “schatten op aarde, waar ze door mot en worm vergaan, en waar dieven inbreken om te stelen” (Mat. 6, 19), maar veeleer in de wederzijdse liefde die ons elkaars lasten doet dragen, zodat niemand in de steek wordt gelaten of buitengesloten. Het gevoel van zwakte en beperking die wij in deze laatste jaren hebben ervaren en nu de tragedie van een oorlog met wereldwijde repercussies moeten ons iets leren dat definitief is: wij leven niet om louter te overleven, maar om een waardig en gelukkig leven te leiden. De boodschap van Jezus toont ons de weg en laat ons ontdekken dat er een armoede is die vernedert en doodt, en dat er een andere armoede is, die van Hem, die bevrijdt en vrede brengt.

Armoede die doodt, is ellende, dochter van ongerechtigheid, uitbuiting, geweld en oneerlijke verdeling van de bronnen. Het is een wanhopige armoede, zonder toekomst, omdat zij door een wegwerpcultuur wordt opgedrongen die geen perspectieven, noch een uitweg toestaat. Het is de ellende die, terwijl zij noodzakelijkerwijs leidt tot uiterste behoefte, ook de geestelijke dimensie aantast, die, ook al wordt zij vaak verwaarloosd, daarom nog wel bestaat en telt. Wanneer de enige wet het berekenen van de winst aan het einde van de dag wordt,

dan zijn er geen remmingen meer en is de uitbuiting van mensen het logische gevolg. Er bestaan geen eerlijk loon, geen eerlijke arbeidstijd meer, en er worden nieuwe vormen van slavernij gecreëerd die mensen die geen alternatief hebben, moeten ondergaan en deze giftige ongerechtigheid moeten accepteren alleen om maar het minimum voor onderhoud bij elkaar te schrapen.

Armoede die bevrijdt, doet zich daarentegen aan ons voor als een verantwoordelijke keuze om zich te bevrijden van ballast en ons te richten op het wezenlijke. Men kan in feite gemakkelijk tegen het gevoel van onvoldaanheid aanlopen dat velen ervaren, omdat zij voelen dat het hun aan iets belangrijks ontbreekt en zij ernaar op zoek gaan als dwalenden zonder doel. Bij hun verlangen datgene te vinden dat hen vervulling brengt, hebben zij er behoefte aan op de kleinen, de armen gericht te worden om eindelijk te begrijpen wat zij werkelijk nodig hebben. De armen ontmoeten maakt het mogelijk een einde te maken aan zeer veel angsten en niet bestaande vrees, om te komen tot wat werkelijk telt in het leven en niemand ons kan afnemen: de ware en belangeloze liefde. Alvorens het doel van onze aalmoes te zijn, zijn de armen in werkelijkheid degenen die helpen om ons te bevrijden van de strikken van de angst en van de oppervlakkigheid.

Een kerkvader en kerkleraar, Johannes Chrysostomus, in wiens geschriften men felle aanklachten tegenkomt tegen het gedrag van de christenen ten opzichte van de armen, schreef: "Als je niet kunt geloven dat armoede je rijk maakt, denk dan aan jouw Heer en houd op hieraan te twijfelen. Als Hij niet arm was geweest, zou jij niet rijk zijn; dit is bijzonder, dat uit armoede overvloedige rijkdom voortkwam. Paulus bedoelt hier met "rijkdom" bewustzijn van de barmhartigheid, zuivering van zonden, gerechtigheid, heiliging en nog duizend andere goede dingen die ons nu en altijd zijn geschonken. Dat alles hebben wij dankzij de armoede" (*Homilieën over de Tweede Brief aan de Korintiërs*, 17, 1).

9. De tekst van de Apostel waarnaar deze *Zesde Werelddag van de Armen* verwijst, toont de grote paradox van ons geloof: de armoede van Christus maakt ons rijk. Als Paulus dit onderricht heeft kunnen geven - en de Kerk dit door de eeuwen heen heeft kunnen verspreiden en hiervan heeft kunnen getuigen -, dan is dat, omdat God in zijn Zoon Jezus deze weg gekozen en afgelegd heeft. Als Hij voor ons arm is geworden, dan wordt ons leven zelf verlicht en veranderd en krijgt het een waarde die de wereld niet kent en niet kan geven. De rijkdom van Jezus is zijn liefde, die zich voor niemand afsluit en allen tegemoet gaat, vooral hen die gemarginaliseerd en beroofd zijn van het noodzakelijke. Uit liefde heeft Hij zich ontledigd en het menselijk bestaan aangenomen. Uit liefde is Hij een gehoorzame slaaf geworden, tot de dood en tot de dood aan een kruis (vgl. Fil. 2, 6-8). Uit liefde is Hij "brood des levens" (Joh. 6, 35) geworden, opdat het niemand ontbreekt aan het noodzakelijke en ieder het voedsel kan vinden dat voedt voor het eeuwige leven. Zoals het moeilijk was voor de leerlingen van de Heer deze moeilijke les te aanvaarden (vgl. Joh. 6, 60), zo is dat ook voor ons. Maar het woord van Jezus is duidelijk: als wij willen dat het leven het wint van de dood en waardigheid wordt verlost uit de greep van onrechtvaardigheid, dan is dat Zijn weg: het is de armoede van Jezus Christus volgen en daarbij het leven delen uit liefde, het brood van het eigen bestaan met de broeders en zusters breken, uitgaan van de laatsten, van allen die het ontbreekt aan het noodzakelijke, opdat er gelijkheid ontstaat, de armen uit hun ellende bevrijd worden en de rijken uit hun ijdelheid, die beide hopeloos zijn.

10. Op 15 mei jongstleden heb ik broeder Charles de Foucauld heilig verklaard, een man die, rijk geboren, al zijn bezittingen losliet om Jezus te volgen en met Hem arm en broeder van allen te worden. Zijn kluizenaarsleven, eerst in Nazareth en vervolgens in de woestijn van de Sahara, bestaande uit stilte, gebed en delen, is een voorbeeldig getuigenis van christelijke armoede. Het zal ons goed doen te mediteren over de volgende woorden van hem: “Laten wij de armen, de kleinen, de arbeiders niet verachten; zij zijn niet alleen onze broeders en zusters in God, maar zij zijn ook degenen die op de meest volmaakte wijze Jezus in zijn uiterlijk leven zichtbaar maken. Zij vertegenwoordigen voor ons op een volmaakte wijze Jezus, de Arbeider van Nazareth. Zij zijn de eerstgeborenen onder de uitverkorenen, de eersten die geroepen werden bij de wieg van de Heiland. Zij waren vanaf zijn geboorte tot zijn dood het gewone gezelschap van Jezus. [...] Laten wij hen eren, laten wij in hen Jezus en zijn heilige ouders eren [...] Laten wij voor ons [het bestaan] aannemen dat Hij voor zich heeft aangenomen [...] Laten wij nooit ophouden in alles arm te zijn, broeders en zusters van de armen, laten wij zoals Jezus de armsten van de armen zijn en laten wij zoals Hij de armen liefhebben en ons met hen omringen” (*Commentaren op het evangelie van Lucas*, Meditatie 263).¹ Voor broeder Charles waren dit niet alleen maar woorden, maar een concrete levensstijl, die hem ertoe bracht met Jezus de gave van het leven zelf te delen.

Moge deze *Zesde Werelddag van de Armen* een gelegenheid van genade worden om een persoonlijk en gemeenschappelijk gewetensonderzoek te doen en laten wij ons afvragen, of de armoede van Jezus Christus onze trouwe levensgezellin is.

Rome, Sint Jan van Lateranen, 13 juni 2022, gedachtenis van de heilige Antonius van Padua.

Franciscus

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Eindredactie: A. Kruse, MA

Copyright: Liberia Editrice Vaticana/SRKK

1. Meditatie, nr. 263 over Luc. 2, 8-20: C. De Foucauld, *La bonté de Dieu. Méditations sur les saints Evangiles (I)*, Nouvelle Cité, Montrouge 1996, 214-216.